



# *Die schelm deug(t) niet!*

Mieke VOOGD

Voor een koppeling naar de praktijk leg ik het artikel van De Ronde voor aan een intervisiegroep in het Martini Ziekenhuis te Groningen. We komen in gesprek over de rollen van de professionele begeleider. *Beginvraag: wat roept dit artikel bij je op?* Sieglinde Seijffer (supervisor en coach bij de Hanze Hogeschool en tevens zelfstandig werkend): 'De referentie naar Erasmus meteen in het begin brengt me tot reflectie over mijn eigen filosofische interesse en behoefte aan een brede invalshoek op ons vak.' Kees Faber (leersupervisor en docent bij de coachopleiding van de Hanze Hogeschool, tevens fotograaf): 'Ik ben erg bezig met professionaliteit en kan de vierdeling in opvattingen over professionaliteit niet rijmen met mijn eigen theoretische bagage. Wat mij betreft horen authenticiteit (de derde opvatting) en de innerlijke reflectieve dialoog (de vierde opvatting) bij elkaar. Ik heb kritische kanttekeningen bij het onderzoek. Waar komt bij voorbeeld het overzicht van werkvormen vandaan? Het lijkt wat arbitrair. En de groepen respondenten: kunnen die zomaar over één kam geschoren worden? Dat gezegd hebbende, vind ik de drie rollen een mooi uitgangspunt om verder te praten over ons werk.'

Tjeerd Grijpma (zelfstandig supervisor en coach): 'Als ik de cijfers laat voor wat ze zijn, dan lees ik het artikel met interesse en roept het de reflectie op dat humor toepassen in supervisie altijd een stap in het ongewisse is. De zin, dat er twee obstakels zijn voor het verkrijgen van inzicht - angst en vrees - treft me. Alle drie de rollen horen bij mij.' Ruud Kuipers (adviseur, trainer en supervisor bij het Martini Ziekenhuis): 'Naar aanleiding van dit artikel moet ik denken aan een hype die er in de verpleegkunde was: humor als interventie. Dat werd vervolgens methodisch

ingebod en ingezet en daarmee werd alle kracht eruit gehaald. Wat mij betreft is de schelm dienstig aan de andere twee rollen. Ik ontregel om weer bij de wetenschapper of wijze uit te komen.'

En schrijver dezes ten slotte: 'Het artikel maakt mij bewust van mijn schelmenrol - ook al aangewakkerd door een training provocatief coachen die ik gevolgd heb. Voor mij een ruimte gevend en plezierig perspectief, waarin ik het mijn best doen kan loslaten en meer vanuit speelsheid en intuïtie kan werken.'

**ACTIES EN INTENTIES** We raken aan de praat over de rol van schelm en kijken met twee brillen: die van acties en die van intenties. De acties van een schelm hebben iets ondeugends en spontaans; ze zijn niet van tevoren bedacht. Toch schuilt er wel een intentie achter. Een schelm is een deugniet, met een goed hart. Wikipedia schrijft over een wees, een jong iemand die zonder de bescherming van een normale gezinssituatie opgroeit. Hij verhuist

---

*Drs. M.C. Voogd* is zelfstandig supervisor en coach ([www.coachkwadraat.nl](http://www.coachkwadraat.nl)) te Eelde.  
E-mail: [mieke@coachkwadraat.nl](mailto:mieke@coachkwadraat.nl).

meermalen en komt van de ene in de andere situatie terecht. De schelm is gewiekst; zijn opeenvolgende werkgevers is hij vaak te slim af. Door het lezen van een 'schelmenroman' ontstaat een scherpere kijk op het leven, de zeden en de leefgewoonten van een bepaalde tijd.

We komen tot een lijstje met intenties van schelmenstreken in de begeleiding: zwaarte eraf halen, relativëren, in beweging brengen, herkaderen, gelijkwaardigheid oproepen, denk- en voelruimte creëren, ontspannen, ijs breken, stereotypen en verwachtingspatronen doorbreken, ontregelen, glimlach oproepen die ruimte biedt om te leren en tot slot als begeleider zélf plezier hebben. Als begeleider kun je deze doelen ook dienen vanuit de rol van wetenschapper of wijze. Sterker: wij denken dat je als beginnende professioneel begeleider vooral werkt vanuit de rol van wetenschapper en geleidelijk de rol van wijze ontwikkelt. Wat de rol van schelm naar ons idee vooral toevoegt is eigenheid; het is de meest persoonlijke rol. Ieder is op een eigen manier schelm, juist vanwege het speelse en kinderlijke karakter. Er zit iets van zelfonthulling in de schelm. Waar wetenschapper en wijze ongelijkwaardigheid kunnen oproepen, doorbreekt de schelm de verhoudingen, wat heel verfrissend en broodnodig kan zijn omdat het leidt tot een meer gelijkwaardig contact.

Al pratend komen wij op verschillende schelmenacties die veel worden toegepast en ook zijn beschreven. Provocatief werken wordt in het artikel genoemd. Het werken met non-verbale werkvormen, metaforen, beelden en dramatische werkvormen is onlangs voor de supervisie- en coaching praktijk beschreven door Sikkema (2010). Ook valt het woord 'supervisor- of coach-humor': het in woord en/of daad goedmoedig belachelijk maken van een patroon bij een cliënt. Overdreven ingaan op een appèl

van een cliënt, of juist overdreven er niet op ingaan. Het zijn allemaal vormen van ontregelen die we regelmatig en graag toepassen. En dan gaat het meestal niet om vooraf bedachte acties, maar om persoonlijke en contextgebonden invallen en impulsen; boodschappen vanuit ons slimme onbewuste (Dijksterhuis, 2007). We kunnen ervoor kiezen deze impulsen al of niet te volgen. Dat hangt van vele zaken af, onder meer van het vertrouwen in ons eigen vermogen om te gaan met het ongewisse in de begeleidingsrelatie. Durven we onszelf te verrassen, staan we ervoor open verrast te worden?

**LEERBAAR?** Schelmenstreken zijn over het algemeen geen interventies die een plek hebben in een opleiding, afgezien van het paradoxaal interveniëren. In principe is het misschien ook wel zo dat de schelm door zijn spontaniteit juist niet schools benaderd kan worden. Werden Pietje Bell en Pippi Langkous niet om de haverklap van school gestuurd? We denken dat door middel van scholing en ervaring de basis op het gebied van inhoud en relatie wordt gelegd als voorwaarde voor professionaliteit. Op dat deugdelijke fundament kan de schelm zijn eigen ondeugende gang gaan. Tot slot: hoe gaat dit gesprek morgen bij de deelnemers doorwerken? 'Ik ga verder mijmeren over waar het schelmige bij mij zit', 'Ophalen hoe het ook al weer zat met Pietje Bell, Pippi Langkous, Dik Trom, Ciske de Rat, enzovoort', 'Ik geef morgen leersupervisie en kan daar nogal serieus in zijn: er moet wel geleerd worden!', 'Het lijkt me mooi om ruimte te scheppen voor de schelm, morgen', en ten slotte: 'De term ondeugend toevoegen aan mijn LinkedIn-profiel!'

### LITERATUUR

- Dijksterhuis, A. (2007). *Het slimme onbewuste*. Amsterdam: Bert Bakker.
- Sikkema, R. (2010). *Non-verbale werkvormen in supervisie en coaching*. Amsterdam: Boom Nelissen.

